

Role of Socio-Economic Development in the Formation of Youth Migration Patterns

Milad Bagi^{1✉} | Mohammad Bagher Mir rezaei² | Majid Olad ghobad³

1. Corresponding Author, Assistant Professor of Demography, Department of Social Sciences, Faculty of Economic and Social Sciences, Bu Ali Sina University, Hamadan, Iran. E-mail: m.bagi@basu.ac.ir
2. Master's student in Demography, Department of Social Sciences, Bu Ali Sina University, Hamadan, Iran. E-mail: mirrezaei1359@gmail.com
3. Master's student in Demography, Department of Social Sciences, Bu Ali Sina University, Hamadan, Iran. E-mail: majidghobadi4@gmail.com

Article Info	Extended Abstract
Article type: Research Article Article history: Received: 18 - 5 - 2024 Received in revised form: 29 - 5 - 2024 Accepted: 16 - 7 - 2024 Published online: 06 - 4 - 2025 Keywords: <i>Migration, Youth migration, Migration patterns, Development, Youth.</i>	Objective: This study examines the impact of the socio-economic development of the provinces on the patterns of youth migration in Iran. The issue of youth and specialized forces migration is a result of economic, cultural, social and political social factors where young people live and it will have harmful effects on the processes of economic and social development. While the studies conducted on migration, especially the youth migration in Iran, have emphasized on international migration and the few studies conducted on internal migration have only emphasized on rural-urban migration, this study examines and analyzes youth migration patterns at the provincial level, focusing on individual and provincial factors, emphasizing the level of economic and social development. According to neoclassical economic theories, Raven stein's pull and push law and dependency theory, the most important reason for youth migration can be economic factors. Unemployment and low income at the origin and the existence of job opportunities and various facilities at the destination are among these reasons. Therefore, the gap in development between regions and the dependence of underdeveloped regions, especially rural regions, on industrial and urban regions causes the youth migration to intensify. According to the theory of relative deprivation, only low income does not cause people to migrate, but individual abilities as well as social factors, including the level of education and the feeling that a person has less income than others, also causes a person's dissatisfaction and attempts to migrate. Method: This study is based on quantitative research method with secondary analysis technique. According this, the 2015 census data provided by Iran Statistics Center was analyzed. The statistical population includes all people aged 18 to 34 in the country in the 2015 census, of which the information of 492,853 people was extracted from the raw data (two percent) of the 2015 census. At the individual level, the dependent variable, i.e., migration, has been considered and measured as a two-class nominal variable (migrant and non-migrant). Independent variables also include structural factors or the degree of development of provinces with 13 indicators in different economic, social, health and cultural components, and demographic characteristics. Results: The results have shown that urban youth, young people with university education, young women and young people aged 15-29 have migrated significantly more than rural youth, other educational

degrees, men and other age groups. According to the province, Alborz, Yazd and Qom provinces had the highest net positive migration rate. These provinces are at high levels of economic and social development. While the provinces of Lorestan, South Khorasan and Kermanshah - which are in the last ranks in terms of development level - have had the highest rate of net negative migration. Also, the analysis of the results based on the grouping of the development level of the provinces indicates that the most prosperous region has the highest amount of in-migration (positive migration balance), while the most deprived region with the highest negative net migration rate has experienced the largest decrease in the young population due to migration. Considering the volume of migration, which is composed of in-migration and out-migration, the most prosperous region and then the most deprived region have the highest migration flows. The important point in this regard is that only the most prosperous region has a positive migration balance and its population has increased through migration. Other regions have a negative balance and have lost part of their population due to out-migration. The migration patterns observed in this study can be explained by the theories of pull and push, neoclassical economic theory, and Ravenstein's theory. Ravenstein states that the difference in the level of development between regions will cause people to migrate. On the other hand, provinces such as Lorestan, South Khorasan and Kermanshah, which are facing economic and social problems, may intensify the migration of young people. The neoclassical economic theory also explains youth migration based on people's more determined decisions to take advantage of better economic opportunities and interact with the labor market. Provinces with high levels of socio-economic development can provide the best opportunities for young people and thus encourage youth migration to these areas. Therefore, socio-economic development plays an important role in shaping youth migration patterns and affects both the decision to migrate and the destinations chosen by young migrants.

Conclusion: The results underscore the profound influence of socio-economic development on youth migration in Iran. To mitigate youth migration and effectively manage population dynamics, substantial policy interventions are imperative. These measures should encompass bolstering the economy and fostering stable employment opportunities in less developed regions, enhancing human development indicators, and conducting precise and efficacious assessments of local needs and challenges.

Cite this article: Bagi, M., Mir rezaei, M., & Olad ghobad., M. (2025). T Role of Socio-Economic Development in the Formation of Youth Migration Patterns. *Biopolitics and Development*, 1 (1), 21-40.

نقش توسعه اقتصادی_ اجتماعی در شکل گیری الگوهای مهاجرتی جوانان

میلاد بگی^۱ | محمدباقر میررضایی^۲ | مجید اولاد قباد^۳

۱. نویسنده مسئول، استادیار جمعیت‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اقتصادی و اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران. رایانامه:

m.bagi@basu.ac.ir

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران. رایانامه: mirrezaie1359@gmail.com

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران. رایانامه: majidghobadi4@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده مبسوط
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۲۹ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۳/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۲۶ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۱/۱۷	هدف: مقاله حاضر به بررسی تأثیر توسعه اقتصادی_ اجتماعی استان‌ها بر الگوهای مهاجرت جوانان در ایران پرداخته است. موضوع مهاجرت جوانان و نیروهای متخصص محصول عوامل اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی اجتماعی است که جوانان در آن‌جا زندگی می‌کنند و این امر بر فرآیندهای رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی مبدأ اثرات زیانباری خواهد داشت. در حالی که مطالعات صورت گرفته در زمینه مهاجرت به خصوص مهاجرت جوانان در ایران، بر مهاجرت خارجی تأکید داشته و اندک مطالعات انجام شده در حوزه مهاجرت داخلی نیز صرفاً بر مهاجرت از روستا به شهر تأکید داشته‌اند، مطالعه حاضر به بررسی و تحلیل الگوهای مهاجرت جوانان در سطح استانی و با تمرکز روی عوامل فردی و استانی با تأکید بر سطح توسعه اقتصادی و اجتماعی می‌پردازد. بر اساس نظریه‌های اقتصاد نوکلاسیک، قانون جاذبه و دافعه راونشتاین و نظریه وابستگی، مهم‌ترین دلیل مهاجرت جوانان می‌تواند عوامل اقتصادی باشد. بیکاری و درآمد کم در مبدأ و وجود فرصت‌های شغلی و امکانات متنوع در مقصد از جمله این دلایل هستند. بنابراین اختلاف توسعه بین مناطق و وابستگی مناطق توسعه‌نیافته به‌ویژه مناطق روستایی به مناطق صنعتی و شهری باعث شدت گرفتن مهاجرت جوانان می‌شود. براساس نظریه محرومیت نسبی، صرفاً درآمد پایین باعث مهاجرت افراد نمی‌شود بلکه توانایی‌های فردی و همچنین عوامل اجتماعی از جمله سطح تحصیلات و این احساس که فرد نسبت به سایرین درآمد کمتری دارد نیز موجب نارضایتی فرد و اقدام به مهاجرت می‌شود.
کلیدواژه‌ها: مهاجرت، مهاجرت جوانان، الگوهای مهاجرت، توسعه، جوانان.	روش: این پژوهش بر روش تحقیق کمی با تکنیک تحلیل ثانویه استوار است. بر این اساس، داده‌های سرشماری سال ۱۳۹۵ که توسط مرکز آمار ایران ارائه گردیده است، تجزیه و تحلیل شد. جامعه آماری شامل تمامی افراد ۱۸ تا ۳۴ ساله کشور در سرشماری سال ۱۳۹۵ است که اطلاعات ۴۹۲۸۵۳ نفر از آن‌ها از داده‌های خام (دو درصد) سرشماری ۱۳۹۵ استخراج شده است. در سطح فردی متغیر وابسته یعنی مهاجرت به صورت یک متغیر اسمی دو طبقه (مهاجر - غیرمهاجر) لحاظ و سنجیده شده است. متغیرهای مستقل نیز شامل عوامل ساختاری یا درجه توسعه‌یافتگی استان‌ها با ۱۳ شاخص در بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، بهداشتی و فرهنگی، و ویژگی‌های جمعیتی است.
یافته‌ها: نتایج نشان داده است که جوانان شهری، افراد دارای تحصیلات دانشگاهی، زنان جوان و جوانان ۲۹-۱۵ ساله به‌طور معنی‌داری بیش از جوانان روستایی، دارندگان دیگر مدارج تحصیلی، مردان و سایر گروه‌های سنی مهاجرت کرده‌اند. از لحاظ استانی، استان‌های البرز، یزد و قم دارای بالاترین میزان خالص مهاجرت مثبت بوده‌اند. این استان‌ها، در سطوح بالای توسعه اقتصادی اجتماعی قرار دارند. در حالی که استان‌های لرستان، خراسان جنوبی و کرمانشاه که بر حسب سطح توسعه در رتبه‌های پایانی قرار دارند، در رده استان‌های با بالاترین میزان خالص مهاجرت منفی قرار داشته‌اند. همچنین، تحلیل نتایج بر اساس گروه‌بندی سطح توسعه استان‌ها حاکی از آن است که منطقه خیلی برخوردار دارای بیشترین میزان درون‌کوچی (موازنه مثبت مهاجرتی) است، در حالی که	

منطقه خیلی محروم با بالاترین میزان منفی خالص مهاجرت، بیشترین کاهش جمعیت جوان را به علت مهاجرت تجربه کرده است. با ملاحظه مجموع مهاجرت یا حجم مهاجرتی که مرکب از درون کوچی و برون کوچی است، منطقه خیلی برخوردار و پس از آن منطقه خیلی محروم بیشترین جریان های مهاجرتی را داشته اند. نکته مهم در این خصوص آن است که تنها منطقه خیلی برخوردار از موازنه مثبت مهاجرتی برخوردار بوده و جمعیت آن از طریق مهاجرت افزایش یافته است. سایر مناطق موازنه منفی داشته و بخشی از جمعیت خود را به علت مهاجرت از دست داده اند. الگوهای مهاجرتی مشاهده شده در این مطالعه را می توان با نظریه های جاذبه و دافعه، نظریه اقتصاد نوکلاسیک و نظریه روانشناسی تبیین کرد. روانشناسان بیان می کنند که اختلاف سطح توسعه بین مناطق سبب مهاجرت افراد خواهد شد. اختلافات در سطوح توسعه میان استان ها باعث می شود که جوانان از استان های با سطوح پایین تر توسعه، در جستجوی فرصت های بهتر و زندگی بهتر به مناطق با سطوح بالاتر توسعه مهاجرت کنند. نظریه جاذبه و دافعه بیان می کند که عواملی مانند فرصت های شغلی، سطح زندگی، خدمات اجتماعی، و شرایط زندگی در مناطق مختلف جوانان را به سوی خود جذب یا از آن ها دفع می کنند. استان های با سطوح بالای توسعه اقتصادی اجتماعی، مانند البرز، یزد و قم، معمولاً فرصت های شغلی و زندگی بهتری ارائه می دهند که جوانان را جذب می کنند. در مقابل، استان هایی مانند لرستان، خراسان جنوبی و کرمانشاه که با مشکلات اقتصادی و اجتماعی روبه رو هستند، ممکن است مهاجرت جوانان را تشدید کنند. نظریه اقتصاد نوکلاسیک نیز مهاجرت جوانان را بر اساس تصمیم گیری راسخ تر افراد برای بهره برداری از فرصت های بهتر اقتصادی و تعامل با بازار کار تبیین می کند. استان های با سطوح بالای توسعه اقتصادی اجتماعی می توانند بهترین فرصت ها را برای جوانان فراهم کنند و از این رو، مهاجرت جوانان به این مناطق را تشویق می کنند. بنابراین، توسعه اجتماعی-اقتصادی نقش مهمی در شکل دهی الگوهای مهاجرت جوانان ایفا می کند و هم بر تصمیم مهاجرت و هم بر مقاصد انتخاب شده توسط مهاجران جوان تأثیر می گذارد.

نتیجه: مهاجرت جوانان در ایران به شدت تحت تأثیر توسعه اقتصادی-اجتماعی قرار دارد. برای کاهش مهاجرت جوانان و مدیریت بهتر ساختار جمعیتی، لازم است اقدامات سیاستی جدی از جمله تقویت اقتصاد و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق کمتر توسعه یافته، ارتقای شاخص های توسعه انسانی و ارزیابی دقیق و مؤثر نیازها و مشکلات محلی اتخاذ شود.

استناد: بگی، میلاد، میررضایی، محمدباقر، و اولاد قباد، مجید. (۱۴۰۴). نقش توسعه اقتصادی-اجتماعی در شکل گیری الگوهای مهاجرتی جوانان. زیست سیاست و توسعه، ۱۱(۱)، ۴۰-۲۱.

۱. مقدمه

امروزه جا به جایی محل زندگی یا مهاجرت به جزء جدایی‌ناپذیر زندگی اکثر مردم جهان تبدیل شده است (Seabrook, 2007: 44). به طوری که مهاجرت در زمره ده مساله مهم جهان قرار دارد و موضوع مدیریت آن اهمیت ویژه‌ای پیدا کرده است (movahedi et al, 2021: 7). مهاجرت همچنین یکی از سه مولفه اصلی تغییر و تحول جمعیت است و به دلیل ماهیت خود می‌تواند علاوه بر تغییرات بلندمدت و طولانی، آثاری سریع و کوتاه‌مدت نیز در تعداد و ساختار جمعیت ایجاد کند (Zanjani, 2001: 12). هرچند مهاجرت در همه سنین اتفاق می‌افتد اما جوانان به دلیل ویژگی‌های روانی و اجتماعی‌شان برای مهاجرت مستعدتر از سایر افراد جامعه هستند (Ghasemi Ardahai et al, 2016: 3).

در سطح جهانی هر سال شمار مهاجران جوان روستایی که محل زندگی خود را ترک می‌کنند و به سوی شهرها سرازیر می‌شوند، افزایش می‌یابد. تمامی شواهد و مدارک حاکی از آن است که جوانان بیش از دیگر گروه‌های سنی، تن به مهاجرت می‌دهند و در طولانی مدت با مهاجرت آنان ممکن است تولید نسل در مناطق مبدأ کاهش یابد (Skeldon, 1996). سازمان غذا و کشاورزی ملل متحد (فائو) در گزارش خود در سال ۲۰۱۶ عنوان می‌کند که تعداد مهاجرین داخلی در سراسر دنیا بیش از سه برابر مهاجران بین‌المللی است. تعداد مهاجران داخلی به ۷۴۰ میلیون مهاجر می‌رسد (Deotti & Estruch, 2016:1). طبق آمار بانک جهانی در سال ۲۰۲۰ نزدیک به ۹۰ میلیون نفر از مهاجرین بین ۱۵ تا ۳۴ سال سن دارند که ۳۶ درصد در گروه سنی ۲۵-۱۵ ساله و ۷۴ درصد در گروه سنی ۳۵-۲۵ ساله قرار دارند. سهم جوانان مهاجر در غرب آسیا در حال افزایش است. از ۳۰ میلیون مهاجر جوان در آسیا، بیش از ۱۶ میلیون نفر در جنوب غربی آسیا قرار دارند (Hall, 2022: 10). طبق آمار منتشر شده توسط مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۰، بیش از ۵/۵ میلیون نفر مهاجر داخلی در کشور وجود دارد که ۳/۱۷ میلیون نفر از آنان در بازه سنی ۱۵ تا ۳۵ سال قرار دارند. به عبارتی ۵۷/۴ درصد از مهاجرت‌های داخلی را مهاجرین جوان تشکیل می‌دهند (Iran Statistics Center website, 2011).

عوامل متعددی وجود دارد که می‌تواند بر بروز مهاجرت تأثیرگذار باشد از جمله فقر، بیکاری، حوادث طبیعی، جنگ و ناامنی، کمبود امکانات مانند آموزش رسمی، خدمات بهداشتی، محل زیست مناسب، آزادی‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی (Sabohi Leki, 2015: 2). شهری و حزباوی (shahpari & habzav, 2019) بیان می‌کنند که بین عوامل دافعه مبدأ و عوامل جاذبه مقصد با تمایل به مهاجرت جوانان رابطه معناداری وجود دارد اما پناهی و پیشرو (Panahi & Phoror, 2011) مسائل فرهنگی را عامل مهم‌تری در مهاجرت جوانان می‌دانند. به باور لروی مهاجرت یک اقدام "اجتماعی-اقتصادی" مطابق با فطرت و نیازهای طبیعی اجتماعی در انسان است (Zanjani, 2001:12). مهاجرت به دلیل تکیه بر عامل انسانی آثار سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، جمعیتی و فرهنگی بسیاری بر مناطق مبدأ و مقصد خصوصاً مقصد می‌گذارد (Sabohi Leki, 2015: 1). مهاجران هم در مبدأ و هم در مقصد باعث بروز مسائلی از جمله بیکاری، فشار بر منابع و امکانات محدود، آلودگی هوا و محیط زیست، کمبود فضای زیستی و آموزشی، تخلیه روستاها و سالخوردگی و زنا نه شدن نیروی کار کشاورزی می‌شود (Hosseini & Khani, 2019). از سوی دیگر بی‌توجهی به مناطق کمتر توسعه‌یافته سبب شده است نیروی کار مولد این مناطق توان تأمین کالاهای اساسی را نداشته و به علت کاهش سطح اشتغال و درآمد پایدار، دست به مهاجرت به مناطق پیرامونی شهرها (حاشیه‌نشینی) بزنند (Rastegaripour & Mahmoudi, 2020).

مهم‌ترین پیامد مهاجرت جوانان، از دست رفتن سرمایه انسانی برای مناطق مبدأ است. سرمایه انسانی از دیرباز مفهومی بسیار مهم در تحقیقات مهاجرت بوده است. امروزه اکثر صاحب‌نظران حوزه توسعه اتفاق نظر دارند که در حوزه توسعه اقتصادی-اجتماعی هر جامعه، نیروی انسانی به ویژه نیروی ماهر و متخصص نقش اساسی را ایفا می‌کند. با گذشت زمان تلاش‌هایی برای ارائه تفاسیر دقیق‌تر و کمتر اقتصادی از سرمایه انسانی صورت گرفته است. تفسیر مهارت‌ها و شایستگی‌های مهاجران از تقسیم مرسوم «با مهارت‌های بالاتر» و «با مهارت‌های پایین‌تر» فراتر رفته و از طریق مفهوم «مهاجر آگاه» صورت می‌پذیرد (Lulle et al, 2021).

سرمایه انسانی به ویژه نیروی جوان و متخصص، در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هر جامعه نقش اساسی ایفا می‌کند و از ابزارهای مهم توسعه است. توسعه نیز منوط به حفظ نیروی جوان و ماهر است. به عبارت دیگر، سرمایه انسانی یا همان نیروی متخصص و ماهر، هم ابزار و هم هدف توسعه هستند. در روزگار کنونی و در عصر تسلط دانش، نیروی ذهنی، یک ثروت محسوب می‌شود و مهاجرت می‌تواند موازنه علمی و در نهایت فرایند خلق ثروت در یک سرزمین را با چالش جدی مواجه سازد (Mirtrabi, 2004: 200). از منظر سنی نیز در میان افرادی که در گروه‌های سنی مختلف اقدام به مهاجرت می‌کنند، نقش جوانان به عنوان سرمایه انسانی و اعضای فعال جامعه که بخش مهمی از نیروی کارآمد جامعه را تشکیل می‌دهند، پررنگ‌تر است. موضوع مهاجرت جوانان و نیروهای متخصص محصول عوامل اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی اجتماعی است که جوانان در آن جا زندگی می‌کنند و این امر بر فرآیندهای رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی مبدأ اثرات زیانباری خواهد داشت (mosavi, 2015: 37 and ghodsian). مجتبابی و همکاران (Mojtabaei et al, 2020: 59) معتقدند که مهاجرت‌های داخلی ایران، نتیجه توزیع نابرابر جمعیت در ارتباط با امکانات طبیعی، اعتبارات عمرانی و سرمایه‌گذاری ملی است که پیامدهای آن به صورت تفاوت امکانات شغلی و سایر امکانات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و عدم تعادل منطقه‌ای متبلور می‌شود.

بیشتر مطالعات صورت گرفته در زمینه مهاجرت به خصوص مهاجرت جوانان، به مهاجرت خارجی تاکید داشته و اندک مطالعات انجام شده در حوزه مهاجرت داخلی نیز صرفاً بر مهاجرت از روستا به شهر تاکید داشته‌اند. مطالعه حاضر به بررسی و تحلیل الگوهای مهاجرت جوانان در سطح استانی و با تمرکز روی عوامل فردی و استانی می‌پردازد. بر این اساس مطالعه حاضر سعی دارد تا به سوالات زیر پاسخ دهد: اینکه آیا بین استان‌های مختلف به لحاظ مهاجرت جوانان تفاوت معناداری وجود دارد؟ روندهای مهاجرت بین استانی جوانان به چه صورتی بوده است و استان‌های مهاجرپذیر و مهاجرفرست کدامند؟ آیا سطح توسعه اقتصادی و اجتماعی استان‌ها بر مهاجرت جوانان اثرگذار است؟ نقش ویژگی‌های فردی در مهاجرت جوانان (۳۴-۱۸ ساله) به چه صورت است و کدام یک از اهمیت بیشتری برخوردارند؟

۲. پیشینه پژوهش

بیشتر مطالعات صورت گرفته در حوزه مهاجرت جوانان به بررسی علل مهاجرت این طیف از افراد جامعه پرداخته‌اند. عوامل اقتصادی را می‌توان از مهم‌ترین دلایل مهاجرت جوانان دانست. هرچند بسیاری از مطالعات به عوامل اجتماعی، فرهنگی، ویژگی‌های فردی و روانی و ... اشاره کرده‌اند. موسوی (Mousavi, 2004) عنوان کرد که میزان مهاجرفرستی در مناطق کم امکانات در مقایسه با مناطق برخوردار از امکانات، بیش‌تر است. همچنین نتایج مطالعات هانتر و همکاران (Hunter et al, 2003) نشان می‌دهد نابرابری و اختلاف در توزیع امکانات اقتصادی و اجتماعی اصلی‌ترین عاملی است که مهاجران در بیان علت مهاجرت خود به آن اشاره کرده‌اند. در این رابطه، قاسمی اردهایی (Ghasemi Ardahai, 2006) و شهری و حزابوی (shahpari & hazbav, 2019) به این نتیجه رسیدند از بین چهار بُعد جمعیت‌شناختی، اقتصادی، طبیعی-کشاورزی و اجتماعی، بُعد اقتصادی بیشترین نقش را در مهاجرت افراد دارد و بین عوامل دافعه در مبدأ و عوامل جاذبه در مقصد و تمایل به مهاجرت جوانان همبستگی مثبت معناداری وجود دارد. غفاری و ترکی هرچگانی (Ghaffari & Turki Hurchagani, 2010) معتقدند که اشتغال، درآمد و کار بهتر، امنیت شغلی، دستیابی به تسهیلات آموزشی، امکانات تفریحی و ... از جمله عوامل جاذبه در مقصد و نبود فرصت‌های شغلی و کمبود خدمات آموزشی و رفاهی، از جمله عوامل دافعه در مبدأ هستند. گلداسمیت و همکاران (Goldsmith et al, 2004) نیز تایید می‌کنند که مهاجرت از روستا به شهر تابعی مثبت از نسبت سرانه درآمد شهری به سرانه درآمد روستایی است.

همان‌طور که گفته شد در کنار عوامل اقتصادی، بسیاری از مطالعات به نقش عوامل دیگر از جمله عوامل اجتماعی پرداخته‌اند. بروکوف و ایو (Brockerhoff & Eu, 1993) علت اصلی مهاجرت زنان را اختلاف موقعیت‌های اجتماعی در مناطق مختلف می‌دانند و بیان می‌کنند که احتمال مهاجرت زنان مجرد از زنان دارای فرزند و زنانی که مشغول به تحصیل هستند، بیشتر است. از جمله

عوامل اجتماعی که باعث مهاجرت می‌شود احساس محرومیت نسبی افراد نسبت به سایر گروه‌ها است. شهری و حزباوی (shahpari & hazbav, 2019) و (Bhandari, 2004) به این نتیجه رسید که بین محرومیت و مهاجرت رابطه مستقیم وجود دارد و اشخاصی که احساس محرومیت بیشتری دارند نسبت به همتهای خود بیشتر تمایل به مهاجرت دارند. طاهرخانی (Taherkhani, 2001) عنوان می‌کند که از بین عوامل موثر بر مهاجرت جوانان، عوامل اجتماعی نسبت به سایر علل اولویت بیشتری دارند. همچنین نتایج پژوهش رای (Rye, 2011) نشان می‌دهد که پس زمینه‌های اجتماعی جوانان تأثیر بیشتری بر تصمیم‌گیری‌های مهاجرت دارد. از جمله عوامل دیگر تأثیرگذار بر مهاجرت جوانان می‌توان به عوامل فرهنگی اشاره کرد. براساس مطالعه خوارز و همکاران (Juárez et al, 2013) در مناطقی که الگوهای ازدواج زودهنگام غالب است، دختران اغلب در سنین پایین مهاجرت کرده‌اند تا به خانواده شوهر خود پیوندند. مهاجرت کاری فصلی مردان جوان در بسیاری از نقاط رایج است و مهاجرت کاری کوتاه مدت و میان مدت برای زنان جوان نیز بیشتر شده است. همچنین افشاری، معینی و انصاری (Afshar et al, 2019) بیان می‌کنند که، آرمان‌گرایی توسعه‌ای موثرترین متغیر در گرایش به مهاجرت در بین جوانان است و گرایش مذهبی افراد در مرتبه‌ی بعدی قرار دارد.

در کنار همه‌ی این عوامل، نمی‌توان از تأثیر ویژگی‌های فردی و روانی افراد در مهاجرت، به‌ویژه در بین جوانان غافل شد. کاظمی‌پور (Kazemipour, 2004) در تحقیق خود نشان می‌دهد که بین تمایل به مهاجرت در جوانان با متغیرهای جنس، سن، گروه قومی و تحصیلات رابطه معناداری وجود دارد و در تمام جریان‌های مهاجرتی جوانان سهم مسلط را دارند و از طرف دیگر افراد مسن تمایل دارند رابطه پایداری با خانواده و اموال خود داشته باشند. همچنین باستیانون (Bastianon, 2019) بیان می‌کند که توانایی‌های فردی، آرزوها و قابلیت‌های خانوار به طور قابل توجهی بر آرزوهای مهاجرت جوانان تأثیر می‌گذارد. نتایج بیشتر اهمیت رضایت مسکونی، اثرات هنجارهای اجتماعی جنسیتی و نابرابری بر تمایل جوانان به مهاجرت را نشان می‌دهد.

دسته‌ای دیگر از مطالعات مجموعه‌ای از عوامل را در مهاجرت جوانان دخیل می‌دانند. به‌عنوان مثال؛ شهبازین (Shahbazin, 2021) تمرکزگرایی امکانات و خدمات آموزشی و اقتصادی، توسعه نابرابر، اختلاف درآمد، شبکه‌های اجتماعی و تغییرات اقلیمی مهمترین عوامل زمینه ساز مهاجرت داخلی در ایران می‌داند. همچنین هکرت (Heckert, 2015) بیان می‌کند که در دیدگاه‌های رایج، جوانان با انگیزه فرصت‌های شغلی و بازده مالی فوری مهاجرت می‌کنند در صورتی که این دیدگاه‌ها، تجربیات مهاجرت به ویژه انگیزه‌ها و رفتارهای قابل انتقال را که منحصر به جوانان است، نادیده می‌گیرند. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد مهاجرت تحصیلی و مهاجرت کاری در بین جوانان با افزایش سن رایج‌تر می‌شود. مهاجرت تحصیلی در میان جوانان متولد خارج از پایتخت و کسانی که برای اولین بار به موقع در مدرسه ثبت‌نام کرده‌اند مرسوم‌تر است. مهاجرت کاری براساس منطقه محل تولد متفاوت است و با ثبت‌نام دیر هنگام مدرسه همراه است. علاوه بر این، بسیاری از جوانان مهاجر به جای ارسال کمک به خانواده‌های خود، همچنان از والدین خود حمایت مالی دریافت می‌کنند. البته زنان جوان درصد بیشتری از مهاجرت را به خود اختصاص داده‌اند و کمتر نیز مورد حمایت خانواده اصلی خود قرار می‌گیرند.

نگاهی به مطالعات انجام گرفته در این زمینه می‌توان بیان کرد که عمده آنها بر مهاجرت بین‌المللی جوانان تأکید کرده‌اند؛ یا اینکه به تأثیرات کلی توسعه اقتصادی-اجتماعی بر مهاجرت جوانان در سطح ملی پرداخته‌اند و تفاوت‌های منطقه‌ای و محلی نادیده گرفته شده است. نیاز به مطالعات منطقه‌ای و محلی وجود دارد تا تفاوت‌ها و نیازهای خاص هر منطقه بهتر درک شود و سیاست‌های مناسبی برای هر منطقه طراحی شود.

۳. چارچوب مفهومی

هرچند به علت بین‌رشته‌ای بودن پدیده مهاجرت نمی‌توان یک نظریه کلی و جهان شمول که بتواند تمامی جنبه‌های مهاجرت را پوشش دهد، ارائه داد اما با بهره‌گیری از مکاتب و نظریه‌های مختلف می‌توان تا حدودی عوامل موثر بر مهاجرت افراد را شناسایی، تبیین و تفسیر کرد. از جمله نظریه‌های مرتبط در این حوزه، نظریه اقتصاد نئوکلاسیک و قانون جاذبه و دافعه راونشتاین است. نظریه اقتصاد

نئوکلاسیک شناخته شده‌ترین پارادایم کارکردگرایی در حوزه مهاجرت است و از نظریه‌های خوش‌بین در رابطه با مهاجرت است (Mirtrabi & Khavarinejad, 2014: 208). این رویکرد به دو مدل خرد و کلان تقسیم می‌شود. مدل خرد مبتنی بر انتخاب‌های فردی است که در آن فرد بر اساس محاسبات هزینه - فایده تصمیم به مهاجرت می‌گیرد (Massey et al, 1993). اساس این نظریه این است که مهاجرت به دلیل تمایل افراد برای به حداکثر رساندن رفاه خود با توجه به محدودیت‌هایی که در بودجه دارند، رخ می‌دهد (mosavi and ghodsian, 2015: 41). نظریه نئوکلاسیک اقتصادی اختلاف بین دستمزدها و توزیع نابرابر نیروی انسانی میان مناطق مختلف را دلیل اصلی مهاجرت می‌داند. بنابراین اگر شکاف میان مناطق مختلف از نظر توسعه از بین برود مهاجرت نیز کم خواهد شد. مهاجر به عنوان بازیگری خردمند بین سود و زیان مهاجرت دست به محاسبه می‌زند و اگر سود مهاجرت بیشتر از هزینه‌های آن باشد اقدام به مهاجرت می‌نماید (Taheri Demneh & Kazemi, 2018: 59). هزینه‌های مهاجرت شامل هزینه‌های مادی (هزینه‌های سفر، تحمل یک دوره بیکاری، بی‌مزدی، ...) و هزینه‌های غیرمادی (تحمل شرایط محیطی مقصد و پذیرش عادات جدید، تحمل سختی سفر، دور ماندن از خانواده و اعضای فامیل و ...) می‌شود. یافته‌های لانگ و همکاران (Long et al, 2020) نشان می‌دهد رضایت و تعلق به اجتماع محلی در ماندگاری جمعیت در این مناطق نقش دارند. مطابق این نظریه می‌توان انتظار داشت افراد جوان بیشتر از افراد مسن تمایل به مهاجرت داشته باشند چرا که اولاً هزینه‌های غیرمادی مهاجرت برای افراد مسن بیشتر از جوانان است ثانیاً تفاوت درآمد بین مبدأ و مقصد برای افراد مسن، با توجه به عمر باقی‌مانده آنان چندان زیاد نیست (shahpari & hazbav, 2019).

راونشتاین نیز تایید می‌کند که اختلاف توسعه بین مناطق باعث مهاجرت افراد می‌شود. وی مدعی شد که مهاجرت به صورت اتفاقی رخ نمی‌دهد و قوانین خاصی بر آن حاکم است. یکی از قوانین راونشتاین قانون جاذبه و دافعه است که طبق آن عوامل جاذب اقتصادی، اجتماعی و فیزیکی مانند رفاه اقتصادی، سیستم آموزشی کارآمد، رفاه اجتماعی، تعادل میان هزینه و درآمد، امنیت شغلی و آزادی‌های سیاسی و اجتماعی در مقصد و شرایط نامساعد اقتصادی و اجتماعی مانند محدودیت آزادی، فاصله طبقاتی، بی‌عدالتی و عدم تعادل بین درآمد و هزینه در مبدأ باعث تحریک افراد به مهاجرت می‌شود (Rahshakhor et al, 2011 ; mosavi and ghodsian, 2015: 41). این نظریه که به مدل «رانش» و «کشش» نیز معروف است مبنای مهاجرت را توسعه ناهم‌آهنگ بین مناطق مختلف می‌داند. به عبارت دیگر وجود تضاد و نابرابری اقتصادی و اجتماعی بین این مناطق علت اصلی مهاجرت است. در همین راستا، دیوانزو (Davanzo, 1981) نیز عنوان می‌کند که افراد از مناطق گرفتار رکود دفع و به مناطق مرفه جذب می‌شوند. یکی دیگر از نظریه‌هایی که در این زمینه کاربرد دارد، نظریه الگوی اقتصاد دو بخشی است. این نظریه نخستین الگوی توسعه است که مهاجرت نیروی کار را به عنوان جزئی از جریان توسعه اقتصادی مورد توجه قرار داده است و توسط لوئیس (Lewis, 1954) مطرح و سپس توسط فی و رانیس (۱۹۶۱) بسط داده شد (Todaro, 1987: 284). بر اساس این الگو جامعه از دو بخش اقتصادی متمایز تشکیل شده است:

۱- بخش سنتی معیشتی روستایی که دارای نیروی کار مازاد با بهره‌وری پایین یا بدون بهره‌وری است.

۲- بخش صنعتی شهری که دارای اشتغال نسبتاً کامل و بازده تولید بالا است.

بنابراین نیروی کار مازاد روستایی به تدریج به بخش شهری منتقل می‌شود. این الگو، مهاجرت را یک مکانیسم متعادل‌کننده می‌داند که با انتقال نیروی جوان و فعال از مناطق کمتر توسعه‌یافته به مناطق صنعتی که اشتغال بیشتر و دستمزدهای بالاتری دارد، باعث ایجاد تعادل در نیروی کار می‌شود (shahpari & hazbavi, 2019). شایان و کهنه‌پوشی (shayan & kohnepushi, 2013) و (Ebrahimi & Asadi KHob, 2018) بیکاری و کمبود اشتغال را علت اصلی مهاجرت می‌دانند و معتقدند که توسعه بخش کشاورزی باعث کاهش روند مهاجرت جوانان روستایی به شهرها می‌شود.

نظریه وابستگی نیز توسعه‌نیافتگی را در بحث مهاجرت مورد تأکید قرار می‌دهد و علت اصلی مهاجرت را توسعه سرمایه‌داری در برخی مناطق بزرگ شهری و وابستگی مناطق غیرصنعتی دیگر به این نقاط می‌داند. توسعه صنعتی در شهرها، عدم رشد بخش

کشاورزی و نقش موسسات بانکی و مالی در پس‌انداز و سرمایه‌گذاری در شهرها باعث تشدید اختلاف بین شهر و روستا و وابستگی بیشتر روستاها شده و در نتیجه رشد مضاعف مهاجرت از روستاها و مناطق کمتر توسعه‌یافته به شهرها و مراکز صنعتی را به دنبال دارد (Ghaffari & Turki Hurchagani, 2010: 69). یکی از ایده‌های مطرح شده در این نظریه، روابط مرکز-پیرامون است. کشورهای توسعه‌یافته، وضعیت سلطه (مرکز) و کشورهای درحال توسعه، وضعیت تحت سلطه (پیرامون) را دارند. این حالت در وضعیت داخلی کشورها نیز تاثیر گذاشته و سبب به وجود آمدن قطب‌های پیشرفته و توسعه‌یافته و مناطق توسعه‌نیافته شده است (Haji Hosseini, 2006: 45). بنابراین مهاجرت‌های روستا - شهری به عنوان جزء جدانشدنی فرآیند توسعه اقتصادی شناخته می‌شود به طوری که برخی از اندیشمندان معتقدند که توسعه اقتصادی معادل انتقال نیروی کار از بخش کشاورزی به بخش صنعت است (Lewis, 1954: 150; Ranis & Fei, 1961: 555). براساس این نظریه علل مهاجرت را نمی‌توان از اثرات آن جدا کرد؛ زیرا از یک طرف مهاجرت معلول توسعه نابرابر است و از طرف دیگر مهاجرت باعث گسترش و تعمیق توسعه نابرابر می‌شود (Ghasemi Ardahai et al, 2016: 176). موسوی (Mousavi, 2004) بیان می‌کند میزان مهاجرت‌فرستی در روستاها و شهرستان‌های کم امکانات در مقایسه با روستاها و شهرستان‌های برخوردار از امکانات، بیش‌تر است.

نظریه محرومیت نسبی نیز به این موضوع اشاره دارد که مهاجرت پاسخی برای رفع محرومیت‌ها محسوب می‌شود. تمایل جوانان مناطق محروم به مهاجرت، تابعی از ارزش‌ها و انتظارات ذهنی آنهاست. احتمال موفقیت جوانان (به‌ویژه افراد با تحصیلات بالاتر) در مناطق با امکانات محدود به نسبت مناطق برخوردار بسیار کمتر است. طبق این نظریه، بهبود وضعیت اقتصادی خانوار در مقایسه با اجتماع مرجع باعث خشنودی خانواده می‌شود. افراد ممکن است خود را با گروه مرجع مقایسه کرده و احساس محرومیت کنند، در نتیجه اقدام به مهاجرت کنند (Stark & Bloom, 1985: 173-178). افراد قبل از مهاجرت از یک سو موقعیت اقتصادی و اجتماعی خانواده خود را با سایرین مقایسه می‌کنند و از سوی دیگر امید امکانات و وضعیت مبدأ را با مقصد مقایسه کرده و سپس اقدام به مهاجرت می‌کنند. بنابراین افراد به علت احساس محرومیت در یک منطقه و به امید برخورداری در یک منطقه دیگر دست به مهاجرت می‌زنند (Ghasemi Ardahai et al, 2016: 176).

علاوه بر این نظریاتی نیز هستند که در کنار عوامل اقتصادی به عوامل فرهنگی و روانی نیز توجه دارند. مدل مهاجرت تودارو از جمله این نظریات است که می‌توان گفت تلفیقی از نظریه "سرمایه انسانی" شاستاد و نظریه "اقتصادی دوگانه توسعه" لوئیس است. مدل مهاجرت تودارو دارای چهار ویژگی اصلی زیر است:

۱- مهاجرت، یک جریان انتخابی است و انگیزه‌ی آن بر پایه‌ی ملاحظات عقلانی اقتصادی، سود و هزینه‌ی نسبی است و اگر چه دلایل آن عمدتاً اقتصادی است اما انگیزه‌های روانی نیز تأثیرگذار هستند.

۲- تفاوت درآمد "مورد انتظار" بین شهر و روستا باعث تصمیم‌گیری افراد به مهاجرت می‌شود نه تفاوت درآمد "واقعی" بین این مناطق.

۳- بین احتمال به دست آوردن شغل در شهر با میزان بیکاری شهری رابطه‌ی عکس وجود دارد.

۴- در صورت وجود اختلاف بسیار در درآمد «مورد انتظار» بین شهر و روستا، وجود «میزان مهاجرت» مازاد بر «فرصت‌های اشتغال» محتمل است. بنابراین میزان بالای بیکاری شهری، نتیجه‌ی اجتناب‌ناپذیر عدم تعادل فرصت‌های اقتصادی بین مناطق مختلف است (Todaro, 1987: 43). میرزایی و کلاهی (Mirzaei & Kolahi, 2020) به این نتیجه رسیدند که در ماندگاری مردم در روستا ترکیبی از چهار عامل فردی، اقتصادی، طبیعی و فرهنگی مهم است که از میان آن‌ها عوامل اقتصادی بیشترین تاثیر را دارند.

بنابر آنچه بیان شد انتظار می‌رود مهمترین دلیل مهاجرت جوانان عوامل اقتصادی باشد. بیکاری و درآمد کم در مبدأ و وجود فرصت‌های شغلی و امکانات متنوع در مقصد از جمله این دلایل هستند. بنابراین اختلاف توسعه بین مناطق و وابستگی مناطق توسعه‌نیافته به‌ویژه مناطق روستایی به مناطق صنعتی و شهری باعث شدت گرفتن مهاجرت جوانان می‌شود. از طرفی صرفاً درآمد

پایین باعث مهاجرت افراد نمی‌شود بلکه توانایی‌های فردی و همچنین عوامل اجتماعی از جمله سطح تحصیلات و این احساس که فرد نسبت به سایرین درآمد کمتری دارد نیز موجب نارضایتی فرد و اقدام به مهاجرت می‌شود.

۴. روش‌شناسی

این پژوهش بر روش تحقیق کمی با تکنیک تحلیل ثانویه استوار است. همچنین مطالعه حاضر از جهت وسعت پهنانگر، از لحاظ زمانی یک مطالعه مقطعی و از حیث هدف یک مطالعه کاربردی است و به توصیف و تحلیل علل مهاجرت جوانان می‌پردازد. برای این منظور، داده‌های سرشماری سال ۱۳۹۵ که توسط مرکز آمار ایران ارائه گردیده است، تجزیه و تحلیل شد. جامعه آماری شامل تمامی افراد ۱۸ تا ۳۴ ساله کشور در سرشماری سال ۱۳۹۵ است که اطلاعات ۴۹۲۸۵۳ نفر از آن‌ها از داده‌های خام (دو درصد) سرشماری ۱۳۹۵ استخراج شده است. در سطح فردی متغیر وابسته یعنی مهاجرت به صورت یک متغیر اسمی دو طبقه (مهاجر - غیر مهاجر) لحاظ شده است و با دو سوال بسته سنجیده شده است. ابتدا از فرد پرسیده شده است «آیا از آبان ۱۳۹۰ تا کنون شهر یا آبادی محل زندگی خود را تغییر داده است؟» و اگر جواب سوال اول بلی بود سوال دوم یعنی «محل اقامت قبلی کجا بوده است؟ ۱- داخل کشور ۲- خارج از کشور» پرسیده شده است. متغیرهای مستقل نیز شامل سن، جنس (مرد - زن)، تحصیلات (بی‌سواد، ابتدایی، متوسطه اول، متوسطه دوم، دیپلم، دانشگاهی)، محل سکونت (شهری، روستایی)، وضع فعالیت و وضع زناشویی است. در سطح استانی میزان مهاجرت به عنوان یک متغیر فاصله‌ای در نظر گرفته شده است. بدین منظور برای محاسبه میزان‌های مهاجرت، از معادله‌های زیر استفاده شده است:

$$IM = (Pi1 + Pi2 + Pi3 + \dots + Pki) - Pii \quad (1)$$

که در آن؛ IM مهاجرت به داخل برای هر منطقه $Pi1, Pi2, Pi3, \dots, Pki$ افرادی است که در زمان اول در آن منطقه زندگی کرده بودند ولی در حال حاضر در منطقه‌ی ۱، منطقه‌ی ۲، ... و منطقه‌ی K زندگی می‌کردند. Pii نیز افرادی هستند که در هر دو زمان در منطقه‌ی i زندگی می‌کردند.

$$OM = (P1i + P2i + P3i + \dots + Pki) - Pii \quad (2)$$

که در آن؛ OM مهاجرت به خارج برای هر منطقه را نشان می‌دهد، $P1i, P2i, P3i, \dots, Pki$ افرادی هستند که در زمان اول در منطقه‌ی i زندگی کرده بودند اما در زمان دوم در منطقه‌ی تعیین‌شده‌ی دیگری حضور داشتند.

$$INMR = IM / (P_{-t} + P_{-(t+n)}) / 2 \quad (3)$$

که در آن؛ $INMR$ میزان مهاجرت به داخل و $(P_{-t} + P_{-(t+n)}) / 2$ نشان‌دهنده میانگین جمعیت منطقه‌ی i در زمان‌های اول و دوم است.

$$OMR = OM / ((P_{-t} + P_{-(t+n)}) / 2) \quad (4)$$

به طوری که؛ OMR میزان مهاجرت به خارج است.

در نهایت NMR میزان مهاجرت خالص بر اساس معادله زیر به دست خواهد آمد:

$$NMR = INMR - OMR \quad (5)$$

متغیر مستقل در سطح کلان، عوامل ساختاری یا درجه توسعه‌یافتگی استان‌ها است که شامل ۱۳ شاخص مرتبط با بخش‌های مختلف

اقتصادی، اجتماعی، بهداشتی و فرهنگی است. این عوامل ساختاری که از اطلاعات مربوط به ویژگی‌های استانی در سایت مرکز آمار ایران استخراج شده است عبارت‌اند از: (۱) GNP بدون نفت (۲) درصد مشارکت اقتصادی زنان ده ساله و بیشتر (۳) میزان بیکاری جمعیت ده ساله و بیشتر (۴) سهم استان از تعداد کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر (۵) میزان سرمایه‌گذاری خارجی (۶) ضریب نفوذ اینترنت (۷) نسبت تعداد دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی به جمعیت (۸) نسبت تعداد بیمارستان فعال به صد هزار نفر جمعیت (۹) نسبت اعضای کتابخانه‌های عمومی به جمعیت ده سال و بیشتر (۱۰) نسبت اعتبارات هزینه‌ای به کل مصارف بودجه ای (۱۱) شاخص قیمت کالا و خدمات مصرفی خانوارهای شهری (۱۲) شاخص قیمت کالا و خدمات مصرفی خانوارهای روستایی (۱۳) درصد منتخبین زن در ادوار ششم تا دهم انتخابات مجلس شورای اسلامی. برای به دست آوردن درجه نهایی توسعه‌یافتگی استان‌ها، ابتدا این ۱۳ شاخص همسو شده‌اند، بنابراین رتبه استان‌ها در سه شاخص "میزان بیکاری جمعیت ده ساله و بیشتر"، "شاخص قیمت کالا و خدمات مصرفی خانوارهای شهری" و "شاخص قیمت کالا و خدمات مصرفی خانوارهای روستایی" معکوس محاسبه شده است. پس از آن رتبه هر استان در تمامی این ۱۳ شاخص جمع شده است و استان‌ها به ترتیب مجموع رتبه‌هایشان درجه‌بندی شده‌اند. در نهایت تمامی استان‌های کشور بر اساس سطح توسعه اقتصادی - اجتماعی (مطابق جدول ۱) به پنج منطقه خیلی برخوردار، برخوردار، متوسط، محروم و خیلی محروم تقسیم‌بندی شدند. به این نحو که ۶ استانی که مجموع رتبه‌هایشان کمتر از سایر استان‌ها بود به عنوان خیلی برخوردار و ۶ استانی که مجموع رتبه‌هایشان بیشتر از سایر استان‌ها بود به عنوان خیلی محروم شناخته شدند. بقیه استان‌ها نیز در سایر سطوح دسته‌بندی شدند.

جدول ۱. مشخصات مصاحبه‌شوندگان

استان‌ها	سطح توسعه‌یافتگی
سمنان - تهران - یزد - زنجان - اصفهان - گیلان	خیلی برخوردار
مرکزی - مازندران - قزوین - بوشهر - فارس - کهگیلویه و بویراحمد	برخوردار
آذربایجان شرقی - ایلام - البرز - کرمان - خوزستان - خراسان رضوی - هرمزگان	متوسط
همدان - خراسان جنوبی - قم - اردبیل - خراسان شمالی - چهارمحال و بختیاری	محروم
آذربایجان غربی - گلستان - لرستان - کردستان - کرمانشاه - سیستان و بلوچستان	خیلی محروم

۵. یافته‌های پژوهش

جدول ۲ به بررسی توزیع پاسخگویان بر حسب وضع مهاجرت جوانان ۱۸ تا ۳۴ ساله با توجه به ویژگی‌های فردی آنان می‌پردازد. مقایسه‌ها نشان می‌دهد که در رابطه با محل سکونت، جوانان شهری به طور معناداری بیش از جوانان روستایی دست به مهاجرت زده‌اند (۷/۴۷ در مقابل ۴/۲۳). همچنین رابطه مثبت و معناداری بین تحصیلات و مهاجرت وجود دارد به طوری که جوانان با تحصیلات دانشگاهی به طور معناداری نسبت به سایر سطوح تحصیلی مهاجرت بیشتری را تجربه کرده‌اند. نکته مهم اینکه برخلاف انتظار مهاجرت در بین زنان جوان بیشتر از مردان بوده است به طوری که ۷/۳۸ درصد زنان و ۵/۹۵ درصد مردان در طول دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰ دست به مهاجرت زده‌اند. همچنین افراد خانه‌دار و بیکار در طبقه وضع فعالیت بیشترین تعداد مهاجران را داشتند. تحلیل گروه‌های سنی نیز نشان می‌دهد که مهاجران در گروه سنی ۲۹-۱۵ ساله به طور معناداری بیشتر هستند (۲۸/۷ درصد) در حالی که گروه سنی زیر ۲۰ سال کمترین تعداد مهاجران (۴/۷۴ درصد) را دارد.

جدول ۳ تعداد مهاجران به خارج و داخل و میزان مهاجرت ناخالص جوانان بر حسب استان و شکل ۱ نیز مهاجرت خالص استان‌ها را نشان می‌دهد. مهاجرت خالص به تفاضل بین تعداد جوانانی که وارد استان شده‌اند و تعداد جوانانی که از استان خارج شده‌اند، اشاره دارد. در حالی که مهاجرت ناخالص تعداد کل مهاجران وارد شده و خارج شده از استان را نشان می‌دهد. بر این اساس، مهاجرت خالص مثبت به این معناست که تعداد جوانانی که وارد شده‌اند بیشتر از تعداد خارج‌شدگان است، در حالی که مهاجرت

خالص منفی به این معناست که بیشتر جوانان از آن استان خارج شده‌اند تا به آنجا وارد شوند.

یافته‌ها حاکی از آن است که استان‌های البرز، یزد و قم دارای بالاترین مهاجرت خالص مثبت هستند، به این معنا که تعدادی بیشتری از جوانان وارد این استان‌ها شده‌اند در مقابل، استان‌هایی مانند لرستان، خراسان جنوبی و کرمانشاه در رده سه استان با بالاترین مهاجرت خالص منفی هستند که نشان می‌دهد بیشتر جوانان از این استان‌ها خارج شده‌اند تا به آنجا وارد شوند. استان سمنان تنها استانی است که مهاجرت خالص آن صفر است زیرا تعداد مهاجران وارد شده و خارج شده یکسان است.

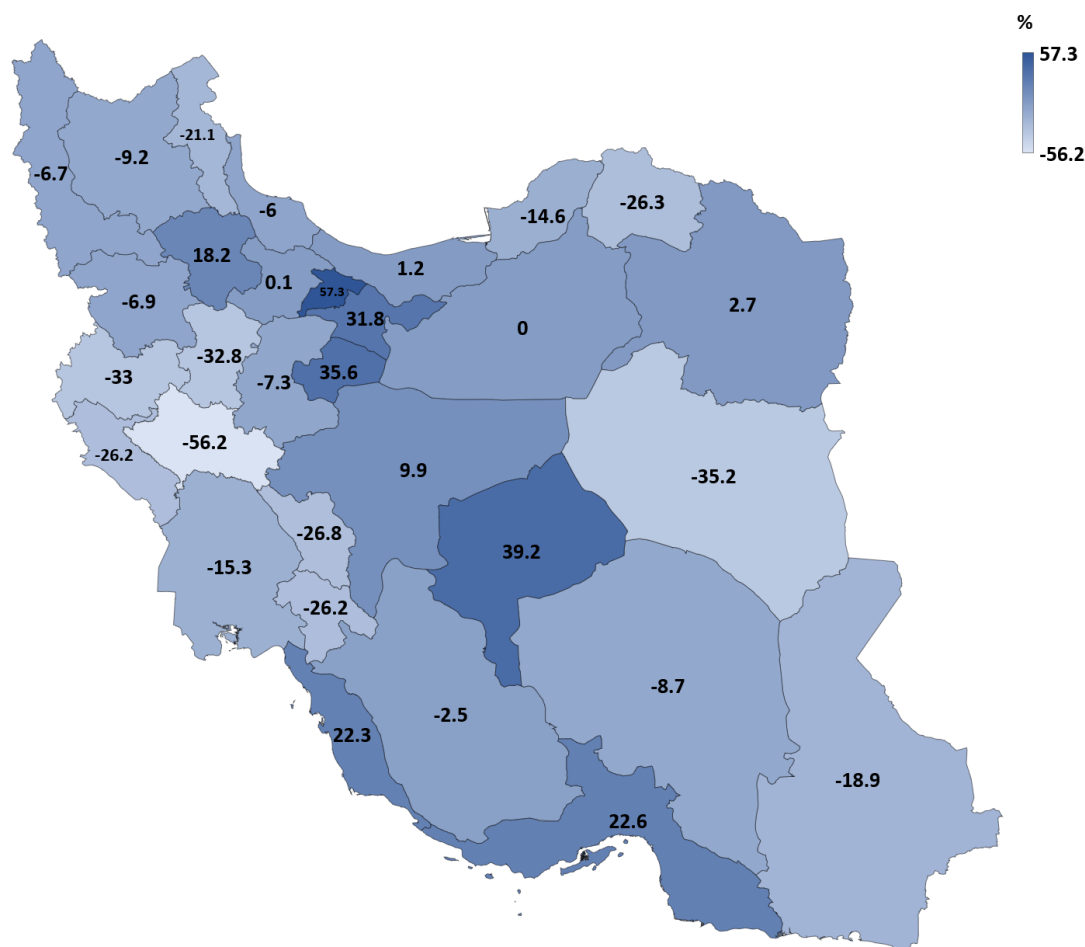
جدول ۲. توزیع پاسخگویان برحسب وضع مهاجرت و ویژگی‌های فردی جوانان

متغیر	طبقات متغیر	مهاجر		آزمون آماری
		بلی	خیر	
محل سکونت	شهری روستایی	۷/۴۷	۹۲/۵۳	$\chi^2 = 1.5e+03^{**}$
		۴/۳۳	۹۵/۶۷	
تحصیلات	بی‌سواد	۴/۹۳	۹۵/۰۷	$\chi^2 = 652.1^{**}$
	ابتدایی	۵/۴۵	۹۴/۵۵	
	راهنمایی	۶/۰۶	۹۳/۹۴	
	دبیرستان	۶/۳۶	۹۳/۶۴	
	دانشگاهی	۷/۸۶	۹۲/۱۴	
	تحصیلات غیررسمی	۵/۶۰	۹۴/۴۰	
جنس	مرد	۵/۹۵	۹۴/۰۵	$\chi^2 = 401.7^{**}$
	زن	۷/۳۸	۹۲/۶۲	
وضع فعالیت	شاغل	۶/۹۵	۹۳/۰۵	$\chi^2 = 1.3e+03^{**}$
	در جستجوی شغل	۴/۸۳	۹۵/۱۷	
	دانش‌آموز	۵/۵۶	۹۴/۴۴	
	خانه‌دار	۸/۰۷	۹۱/۹۳	
	بیکار	۸/۲۴	۹۱/۷۶	
	سایر	۴/۰۰	۹۶/۰۰	
گروه سنی	زیر ۲۰ سال	۴/۷۴	۹۵/۲۶	$\chi^2 = 395.9^{**}$
	۲۰-۲۴	۶/۲۱	۹۳/۷۹	
	۲۵-۲۹	۷/۲۸	۹۲/۷۲	
	۳۰-۳۴	۶/۸۸	۹۳/۱۲	

** معنی‌دار در سطح خطای کوچکتر از ۱ درصد

جدول ۳. تعداد مهاجران به خارج و داخل و میزان مهاجرت ناخالص جوانان بر حسب استان

استان	تعداد خارج شدگان	تعداد واردشدگان	مهاجرت ناخالص (در هزار نفر)
البرز	۷۸۹	۱۷۶۹	۱۴۹/۶
یزد	۱۵۵	۴۱۱	۸۶/۷
قم	۳۳۶	۶۲۸	۱۱۷/۵
تهران	۲۵۳۴	۵۱۳۹	۹۳/۸
هرمزگان	۲۹۴	۵۵۷	۷۳/۳
بوشهر	۱۷۳	۳۳۴	۷۰/۲
اصفهان	۶۸۲	۹۹۱	۵۳/۸
خراسان رضوی	۸۰۶	۹۱۳	۴۳/۹
مازندران	۴۶۱	۴۸۴	۴۷/۸
قزوین	۲۹۵	۲۹۶	۷۴/۳
سمنان	۱۸۳	۱۸۳	۹۱/۹
فارس	۶۴۰	۵۶۲	۳۹/۱
گیلان	۶۵۳	۵۶۷	۸۴/۸
آذربایجان غربی	۳۶۴	۲۳۰	۲۹/۶
مرکزی	۴۱۸	۳۵۶	۹۱/۳
کردستان	۴۱۰	۳۳۶	۷۰/۰
کرمان	۳۵۸	۱۸۴	۲۷/۱
آذربایجان شرقی	۵۷۵	۳۶۹	۴۲/۰
گلستان	۴۰۹	۲۴۲	۵۶/۷
خوزستان	۹۱۵	۴۴۲	۴۳/۸
زنجان	۲۶۸	۱۵۲	۶۵/۸
سیستان و بلوچستان	۴۳۷	۱۱۹	۳۳/۰
اردبیل	۴۲۳	۲۵۶	۸۵/۸
ایلام	۱۷۴	۷۲	۶۳/۱
کهگیلویه و بویراحمد	۲۱۱	۸۷	۶۲/۹
خراسان شمالی	۲۸۹	۱۵۲	۸۴/۵
چهارمحال و بختیاری	۲۷۳	۱۱۵	۶۵/۹
همدان	۶۲۱	۲۷۴	۸۴/۷
کرمانشاه	۶۷۳	۲۶۱	۷۴/۹
خراسان جنوبی	۲۶۹	۱۱۸	۹۰/۳
لرستان	۸۲۵	۱۹۳	۹۰/۵

شکل ۱. میزان خالص مهاجرت جوانان ۱۸-۳۴ در دوره ۱۳۹۰-۱۳۹۵ بر حسب استان (در هزار)

در ادامه میزان‌های درون‌کوچی و برون‌کوچی بر اساس هر منطقه آورده شده است. همانگونه که در روش‌شناسی به آن اشاره شد، استان‌های کشور در پنج منطقه مجزا دسته‌بندی شدند. جدول ۴ ماتریس مهاجرتی بین منطقه‌ای را نشان می‌دهد. قطر ماتریس نشان‌دهنده افرادی است که یا مهاجرت نکرده‌اند یا در همان منطقه جابجا شده‌اند.

نتایج حاکی از آن است که منطقه خیلی برخوردار بیشترین میزان درون‌کوچی را داراست. این منطقه دارای میزان مهاجرت درون‌کوچی ۳۹ در هزار است. به عبارتی به ازای هر ۱۰۰۰ جوان در منطقه خیلی برخوردار، ۳۹ نفر به آنجا مهاجرت کرده‌اند. همچنین این منطقه کمترین میزان برون‌کوچی با میزان ۲۲ در هزار را دارد. در مجموع می‌توان گفت که منطقه خیلی برخوردار به عنوان مهاجرپذیرترین منطقه شناخته می‌شود. در مقابل منطقه خیلی محروم با میزان مهاجرپذیری ۱۴ در هزار و مهاجرفرستی ۴۰ در هزار کمترین میزان پذیرش مهاجر و بیشترین میزان مهاجرفرستی را دارد. بنابراین این منطقه به عنوان مهاجرفرست‌ترین منطقه عنوان می‌شود.

اگر مجموع مهاجرت (درون‌کوچی و برون‌کوچی) را در نظر بگیریم، منطقه خیلی برخوردار و پس از آن منطقه خیلی محروم بیشترین جریان‌های مهاجرتی را دارند. نکته قابل توجه دیگر این است که تنها منطقه خیلی برخوردار از موازنه مثبت مهاجرتی برخوردار بوده و جمعیت آن از طریق مهاجرت افزایش یافته است. میزان مهاجرت خالص در این منطقه ۱۷ در هزار است. سایر مناطق موازنه منفی داشته و بخشی از جمعیت خود را به علت مهاجرت از دست داده‌اند. منطقه خیلی محروم با میزان خالص مهاجرت ۲۵- در هزار بیشترین کاهش جمعیت به علت مهاجرت را در بین مناطق تجربه کرده است.

جدول ۴. ماتریس مهاجرتی بین منطقه‌ای و شاخص‌های مهاجرتی برای هر منطقه طی دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰

		سرشماری سال ۱۳۹۵						مهاجران به داخل	مهاجران به خارج	میزان درون‌کوچی (در هزار)	میزان برون‌کوچی (در هزار)	خالص مهاجرت (در هزار)
		خیلی برخوردار	برخوردار	متوسط	محروم	خیلی محروم	مجموع					
سرشماری سال ۱۳۹۰	خیلی برخوردار	۱۳۸۵۷۷	۷۱۰	۱۳۸۴	۶۵۷	۴۲۰	۱۴۱۷۴۸	۳۱۷۱	۵۶۴۳	۳۹/۴	۲۲/۱	۱۷/۲
	برخوردار	۱۰۲۸	۷۷۲۵۰	۴۸۳	۲۰۶	۱۱۰	۷۹۰۷۷	۱۸۲۷	۱۶۴۹	۲۰/۸	۲۳/۱	-۲/۲۵
	متوسط	۱۸۷۷	۴۵۵	۱۱۳۷۴۹	۴۷۰	۳۰۹	۱۱۶۸۶۰	۳۱۱۱	۲۹۲۷	۲۵/۰	۲۶/۶	-۱/۵۷
	محروم	۱۱۵۲	۲۴۲	۴۵۳	۸۳۰۹۶	۱۷۵	۸۵۱۱۸	۲۰۲۲	۲۶۹۳	۱۹/۹	۲۳/۸	-۳/۸۷
	خیلی محروم	۱۵۸۶	۲۴۲	۶۰۷	۳۶۰	۶۷۲۵۵	۷۰۰۵۰	۲۷۹۵	۱۰۱۴	۱۴/۶	۴۰/۴	-۲۵/۷۵
	مجموع	۱۴۴۲۲۰	۷۸۸۹۹	۱۱۶۶۷۶	۸۴۷۸۹	۶۸۲۶۹	۴۹۲۵۸۳	-	-	-	-	-

برای بررسی عوامل فردی موثر بر احتمال مهاجرت جوانان از آزمون رگرسیون لجستیک استفاده شد. نتایج آزمون در جدول ۵ مشاهده می‌شود. مقادیر ستون‌های B ، Sig و $Exp(B)$ به ترتیب ضریب رگرسیونی، سطح معناداری و نسبت شانس (Odds Ratio) را نشان می‌دهند. تاثیر همه متغیرها به لحاظ آماری معنادار شده است. نتایج حاکی از آن است که احتمال مهاجرت مردان در مقایسه با زنان ۲/۵ درصد بیشتر است. همچنین افراد جوان روستایی احتمال بیشتری دارد تا دست به مهاجرت بزنند. شانس مهاجرت آنها ۶۸/۷ درصد بیشتر از جوانان شهری است. یافته‌ها همچنین حاکی از آن است که تحصیلات تاثیر مثبت و معناداری بر احتمال مهاجرت دارد به طوری که با افزایش سطح تحصیلات، احتمال مهاجرت نیز افزایش می‌یابد. برای مثال احتمال مهاجرت افراد دارای تحصیلات متوسطه و دیپلم ۱۶/۹ درصد و افراد دارای تحصیلات دانشگاهی ۷۰ درصد بیشتر از افراد بی‌سواد است. با این حال لازم به ذکر است که داشتن تحصیلات ابتدایی نسبت به افراد بیسواد تاثیر معناداری در احتمال مهاجرت ندارد. در رابطه با وضع فعالیت نیز مشاهده می‌شود که احتمال مهاجرت در بین افراد خانه‌دار و دارای درآمد بدون کار در مقایسه با افراد شاغل بیشتر بوده است. همچنین افراد بی‌همسر در اثر فوت نسبت به افراد دارای همسر احتمال بیشتری دارد تا مهاجرت کنند در حالی که افراد مطلقه و هرگز ازدواج نکرده احتمال مهاجرت کمتری در مقایسه با افراد دارای همسر دارند.

جدول ۵. نتایج آزمون رگرسیون لجستیک برای بررسی احتمال مهاجرت جوانان بر حسب ویژگی‌های فردی

Exp(B)	Sig.	B		
۰/۹۶۵	۰/۰۰۰	- ۰/۰۳۵	سن	
			زن (مرجع)	جنس
۱/۰۲۵	۰/۰۰۱	۰/۰۲۵	مرد	
			روستایی (مرجع)	محل سکونت
۱/۶۸۷	۰/۰۰۰	۰/۵۲۳	شهری	
			بیسواد (مرجع)	وضع سواد و سطح تحصیلات
۱/۰۰۹	۰/۱۳۹	۰/۰۰۹	ابتدایی	
۱/۰۸۱	۰/۰۰۱	۰/۰۷۸	راهنمایی	
۱/۱۶۹	۰/۰۰۱	۰/۱۵۶	متوسطه و دیپلم	
۱/۷۰۴	۰/۰۰۰	۰/۵۳۳	دانشگاهی	
			شاغل (مرجع)	وضع فعالیت
۰/۸۸۸	۰/۰۰۱	- ۰/۱۱۹	غیرشاغل	
۰/۸۶۸	۰/۰۰۰	- ۰/۱۴۱	محصل	
۱/۰۱۷	۰/۰۰۱	۰/۰۱۷	خانه‌دار	
۱/۳۴۱	۰/۰۰۱	۰/۲۹۳	دارای درآمد بدون کار	
۰/۷۵۶	۰/۰۰۰	- ۰/۲۷۹	سایر	
			دارای همسر	وضع زناشویی
۱/۰۴۱	۰/۰۰۸	۰/۰۴۱	بی همسر در اثر فوت	
۰/۷۹۳	۰/۰۰۱	- ۰/۲۳۱	بی همسر در اثر طلاق	
۰/۳۳۲	۰/۰۰۰	- ۱/۱۰۲	هرگز ازدواج نکرده	
۰/۱۳۶	۰/۰۰۰	- ۱/۹۸۸	عرض از مبدأ	

۶. بحث و نتیجه‌گیری

مهاجرت به علت تغییرات بلندمدتی که در ساختار و ترکیب جمعیت مبدأ و مقصد می‌گذارد از اهمیت خاصی برخوردار است. در این میان مهاجرت قشر جوان به علت قرار گرفتنشان در سن فعالیت و نقش پررنگی که در توسعه اقتصادی و اجتماعی جوامع دارند، اهمیت دو چندان پیدا می‌کند. مهاجرت جوانان یک پدیده جهانی است که در بسیاری از موارد می‌تواند برای جوامع مبدأ و مقصد فواید و چالش‌هایی را ایجاد کند. در پژوهش حاضر سعی شد تا مهاجرت جوانان در دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰ در ایران مورد مطالعه قرار گیرد و نقش توسعه اقتصادی-اجتماعی مناطق بر الگوهای مهاجرتی جوانان مشخص شود.

تاثیر ویژگی‌های فردی بر مهاجرت توسط مطالعات مختلفی مورد تایید قرار گرفته است (Bastianon, Kazemipour, 2004; Shahbazin, 2021; 2019). در همین راستا یافته‌های مطالعه حاضر نیز نشان داد که احتمال مهاجرت مردان بیشتر از زنان است هر چند این تفاوت خیلی زیاد نیست. مهاجرت جوانان روستایی بیشتر از جوانان شهری بود. رستمعلی‌زاده و همکاران (Rostamalizadeh et al, 2013)، اذانی و بوستانی (Azani & BOSTANI, 2013)، رستمعلی‌زاده (Rostamalizadeh, 2017) و گلداسمیت و همکاران (Goldsmith et al, 2004) نیز به نتایج مشابهی دست یافته‌اند. همچنین تحصیلات اثر مثبتی بر احتمال مهاجرت جوانان داشت به طوری که احتمال مهاجرت در بین افراد با تحصیلات دانشگاهی ۷۰ درصد بیشتر از افراد بی‌سواد بود. آموزش عالی به چند دلیل تأثیر مثبت و قابل توجهی بر مهاجرت جوانان دارد. آموزش عالی با افزایش تحرک اجتماعی همراه است و به جوانان مناطق محروم اجازه می‌دهد تا به فرصت‌هایی برای تحرک اجتماعی-اقتصادی رو به بالا دسترسی داشته باشند (Brandt & Hagge, 2020). آموزش عالی در محیط‌های بزرگتر، جوانان را در معرض فرهنگ‌ها، دیدگاه‌ها و شبکه‌های متنوع قرار

می‌دهد. این تجربه، جوانان را تشویق می‌کند تا با دنیایی فراتر از مناطق محل سکونت خود آشنا و درگیر شوند که منجر به افزایش تمایل به مهاجرت در میان آنان می‌شود (Semela & Cochrane, 2019). با این حال باید توجه داشت در جامعه ایرانی که رشد آموزش عالی متناسب با نیازهای جامعه نبوده ممکن است باعث بروز مشکلاتی شود. برای مثال، سیستم آموزشی در پاره‌ای از موارد فارغ التحصیلانی با مهارت‌ها و صلاحیت‌هایی تولید کرده است که در بازار کار مورد تقاضا نیستند. همچنین کمبود برنامه‌های آموزش حرفه‌ای سبب شده است تا مهارت‌ها و تخصص‌های خاص مورد نیاز صنایع و کارفرمایان به جوانان ارائه نشود. این موارد در کنار ساختار اقتصادی ناقص، احتمالاً بیکاری بیشتر جوانان را به ویژه در مناطق کمتر توسعه‌یافته به دنبال خواهد داشت. چرا که ساختار اقتصادی کنونی، توانایی جذب تعداد زیادی از فارغ التحصیلان وارد شده به بازار کار را ندارد. لذا به طور کلی، عدم تطابق بین رشد آموزش عالی و نیازهای جامعه می‌تواند منجر به میزان بالای بیکاری در میان جوانان تحصیل کرده شود که چالش مهمی هم برای افراد و هم برای اقتصاد به عنوان یک کل ایجاد می‌کند.

نتایج مطالعه حاضر همچنین نشان داد که تفاوت‌های معناداری در بین استان‌ها و مناطق مختلف به لحاظ مهاجرت جوانان وجود دارد. در بین استان‌های کشور، البرز، یزد و قم دارای بالاترین میزان‌های خالص مهاجرتی مثبت هستند. هر سه استان جز استان‌های با سطوح بالای توسعه اقتصادی اجتماعی هستند. در سمت مقابل استان‌های لرستان، خراسان جنوبی و کرمانشاه بالاترین خالص مهاجرت منفی را دارا هستند. این استان‌ها نیز در طبقه‌بندی استان‌ها بر حسب سطح توسعه در رتبه‌های پایانی قرار دارند. این الگوها را می‌توان با نظریه‌های جاذبه و دافعه، نظریه اقتصاد نوکلاسیک و نظریه روانشتاین تبیین کرد. روانشتاین بیان می‌کند که اختلاف سطح توسعه بین مناطق سبب مهاجرت افراد خواهد شد. اختلافات در سطوح توسعه میان استان‌ها باعث می‌شود که جوانان از استان‌های با سطوح پایین‌تر توسعه، در جستجوی فرصت‌های بهتر و زندگی بهتر به مناطق با سطوح بالاتر توسعه مهاجرت کنند. نظریه جاذبه و دافعه بیان می‌کند که عواملی مانند فرصت‌های شغلی، سطح زندگی، خدمات اجتماعی، و شرایط زندگی در مناطق مختلف جوانان را به سوی خود جذب یا از آن‌ها دفع می‌کنند. استان‌های با سطوح بالای توسعه اقتصادی اجتماعی، مانند البرز، یزد و قم، معمولاً فرصت‌های شغلی و زندگی بهتری ارائه می‌دهند که جوانان را جذب می‌کند. در مقابل، استان‌هایی مانند لرستان، خراسان جنوبی و کرمانشاه که با مشکلات اقتصادی و اجتماعی روبه‌رو هستند، ممکن است مهاجرت جوانان را تشدید کنند. نظریه اقتصاد نوکلاسیک نیز مهاجرت جوانان را بر اساس تصمیم‌گیری راسخ‌تر افراد برای بهره‌برداری از فرصت‌های بهتر اقتصادی و تعامل با بازار کار تبیین می‌کند. استان‌های با سطوح بالای توسعه اقتصادی اجتماعی می‌توانند بهترین فرصت‌ها را برای جوانان فراهم کنند و از این رو، مهاجرت جوانان به این مناطق را تشویق می‌کنند.

این الگوها در بررسی مهاجرت بین مناطق دارای سطوح توسعه اقتصادی-اجتماعی متفاوت نیز مورد تایید قرار گرفت. به طوری که منطقه خیلی برخوردار بیشترین میزان درون کوچی را داراست. همچنین این منطقه کمترین میزان برون کوچی را دارد. در مقابل منطقه خیلی محروم پایین‌ترین میزان مهاجرپذیری و بالاترین میزان مهاجرفروستی را داشتند. توسعه اجتماعی-اقتصادی نقش مهمی در شکل‌دهی الگوهای مهاجرت جوانان ایفا می‌کند و هم بر تصمیم مهاجرت و هم بر مقاصد انتخاب شده توسط مهاجران جوان تأثیر می‌گذارد. این ادعا با شواهد تجربی متعددی پشتیبانی می‌شود. توسعه اجتماعی-اقتصادی بر در دسترس بودن فرصت‌های آموزشی و شغلی تأثیر می‌گذارد که خود از محرک‌های اصلی مهاجرت جوانان هستند. مناطق با سطوح بالاتر توسعه اجتماعی-اقتصادی به دلیل دسترسی بهتر به آموزش با کیفیت و مشاغل بیشتر و بهتر، جوانان را جذب می‌کنند (Dustmann & Okatenko, 2014). بر همین اساس، افراد جوان معمولاً از مناطق کمتر توسعه‌یافته به مراکز شهری یا مناطق با اقتصاد قوی‌تر مهاجرت می‌کنند. موسوی (2004؛ Mousavi, 2004؛ Mora & Davila, 2018). قاسمی اردهایی (2006؛ Ghasemi Ardahai) و شهری و حزباوی (2019؛ shahpari & hazbav) نیز به نتایج مشابهی دست یافته بودند که همسو با مطالعه حاضر است. علاوه بر این، توسعه اجتماعی-اقتصادی بر کیفیت کلی زندگی و رفاه در یک جامعه تأثیر می‌گذارد و جذابیت منطقه را برای مهاجران جوان بالا می‌برد.

مناطق با زیرساخت‌های بهتر، خدمات مراقبت‌های بهداشتی، امکانات تفریحی و استانداردهای بالاتر زندگی برای جوانانی که به دنبال بهبود کیفیت زندگی خود هستند، جذاب‌تر است (Shahbazin, 2021; Hunter et al, 2003; Flatau et al, 2015، ودانسیو ۲۰۱۴). از این رو این مناطق، اغلب مقاصد ترجیحی برای مهاجرت جوانان هستند.

در پایان لازم به ذکر است که به منظور مدیریت و بهبود ساختار جمعیتی و کاهش مهاجرت جوانان از مناطق کمتر توسعه‌یافته که به معنی از دست دادن سرمایه انسانی برای این مناطق است، موارد زیر بایستی در دستور کار برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران قرار گیرد. ابتدا، با تأکید بر اشتغال پایدار در مناطق کمتر توسعه‌یافته، برنامه‌های خود اشتغالی باید ارتقاء یابند و آموزش اشتغال زودبازده و اعطای تسهیلات با بهره کم برای افراد محلی فراهم شود. سپس در مرحله ارتقای (بهبود) شاخص‌های توسعه انسانی مانند سطح سواد، امید زندگی و درآمد سرانه ضروری است تا جوانان احساس امنیت و پیشرفت کنند. همچنین، ارتقاء شاخص‌های رفاه و کاهش تورم و توازن آن با سطح ملی می‌تواند برای جلب جوانان در مناطق محروم موثر باشد. در نهایت، تشویق و تسهیل فرآیند سرمایه‌گذاری در مناطق محروم می‌تواند بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی این مناطق را تضمین کرده و از ترک محل سکونت آن‌ها جلوگیری کند. همچنین بایستی یادآور شد که مهم‌ترین محدودیت مطالعه حاضر به عدم دسترسی به برخی متغیرها برمی‌گردد. این مشکل در مورد بیشتر مطالعاتی که به شکل تحلیل ثانویه انجام می‌شوند صدق می‌کند. در این راستا توصیه می‌شود مطالعات آینده، تاثیر علایق، نگرش‌ها و عوامل ذهنی و روانی جوانان در اقدام به مهاجرت را در مناطق توسعه‌یافته و کمتر توسعه‌یافته مقایسه و بررسی کنند.

۷. مشارکت نویسندگان

مشارکت نویسندگان در این مقاله به صورت برابر است.

۸. منابع مالی

این مقاله به صورت مستقل نوشته شده و برای نوشتن آن، از هیچ سازمانی حمایت مالی دریافت نشده است.

۹. تعارض منافع

بنا به اظهار نویسندگان، در این مقاله هیچگونه تعارض منافی وجود ندارد.

References

- Afshari, A., Moeini, S. R., & Ansari, H. (2019). A Study on Relationship between Juveniles' Developmental Utopianism and Their Tendency to Migration. *Strategic Studies on Youth and Sports*, 18(43), 27-52. (In persian).
- Azani, M., & BOSTANI, S. (2013). Analysis of factors affecting rural-urban migration case (city of mamasani). <http://geographical-space.iau-ahar.ac.ir/article-1-180-fa.html>. (In persian).
- Bastianon, C. D. (2019). Youth migration aspirations in Georgia and Moldova. *Migration Letters*, 16(1), 105-122.
- Bhandari, P. (2004). Relative deprivation and migration in an agricultural setting of Nepal. *Population and Environment*, 25(5):475-499.
- Brandt, J., & Hagge, K. S. (2020). Education and social support: do migrants benefit as much as natives? *Comparative Migration Studies*, 8(1), 41.
- Brockerhoff, M.; Eu, H., (1993), Demographic and Socioeconomic Determinants of Female rural to urban migration in Sub-Saharan Africa, *International Migration Review*, 27 (3): 557-577.
- Davanzo, J. (1981). *Microeconomic approaches to studying migration decisions*. Migration decision making, multidisciplinary approaches to microlevel studies in developed and developing countries, 90-129.
- Deotti, L., & Estruch, E. (2016). *Addressing rural youth migration at its root causes: A conceptual framework*.
- Dustmann, C., & Okatenko, A. (2014). Out-migration, wealth constraints, and the quality of local amenities. *Journal of Development Economics*, 110, 52-63.
- Ebrahimi, M. S., & Asadi KHob, H. (2018). The role and importance of agriculture to prevent of

- migration- Case study Bahmai County. *Rural Development Strategies*, 5(1), 87-104. doi: 10.22048/rdsj.2018.29123.1374. (In persian).
- Flatau, P., Galea, J., Petridis, R., & Hulse, K. (2015). Homelessness and housing insecurity among university students in Australia: Findings from a national survey. *Journal of College Student Development*, 56(8), 860-865.
- Ghaffari, R., & Turki Hurchagani, M. (2010). Analyzing the Effective factors in Emigration of Rural youth to urban areas" (Case Study: Sadegh Abad village in Chaharmahal and Bakhtiari province). *JHRE*. 29(132), 91-102. URL: <http://jhre.ir/article-1-28-fa.html>. (In persian).
- Ghasemi Ardahai, A. (2006). Investigating the causes of migration of villagers to cities in Iran by meta-analysis of academic theses (time period 1383-1359). *Village and Development*, 9(1), 51-80. (In persian).
- Ghasemi Ardahai, A., Rostami, N., & Shiri, M. (2016). Factors affecting the tendency to migrate to the rural youth city of Ahar city. *Geographical Space*, 16(53), 173-192. <http://geographical-space.iau-ahar.ac.ir/article-1-2354-fa.html>. (In persian).
- Goldsmith, P., Gunjab, K; Ndarshikanye, B., (2004), Rural urban migration and agricultural productivity: the case of Senegal, *Agricultural Economics*, 31: 33-45.
- Haji Hosseini, H (2006). Satiety in migration theories. *Strategic Scientific Quarterly*, (41), 35-46. (In persian).
- Hall, S. (2022). Youth, migration and development: a new lens for critical times. *KNOMAD Paper*, (41), 2022-04.
- Heckert, J. (2015). New perspective on youth migration: Motives and family investment patterns. *Demographic Research*, 33, 765-800.
- hosseini, G., & Khani, S. (2019). Trend Changes and Migration Patterns in the Border Provinces of Iran. *National Studies Journal*, 20(80), 93-114. (In persian).
- Hunter, L., White, M., Little, J., (2003), Environmental hazards, migration, and race, *Population and Environment*, 25 (1): 23-39.
- Iran Statistics Center website (2011). 2011 population and housing census. (In persian).
- Juárez, F., LeGrand, T., Lloyd, C. B., Singh, S., & Hertrich, V. (2013). Youth migration and transitions to adulthood in developing countries. *The Annals of the American academy of political and social science*, 648(1), 6-15.
- Kazemipour, Sh. (2004). Effects and socio-economic and cultural consequences of youth migration, *the second conference of Iranian Demographic Association*, Shiraz. (In persian).
- Lewis, A., (1954). Economic development with unlimited supplies of labor, *Manchester School of Economic Social Studies*, 22: 139-192.
- Long, J., Fought, S., & Johnson, C. (2020). Roles of community satisfaction and community attachment in the out-migration of rural residents. *Journal of Management and Marketing Research*, 11, 1.
- Lulle, A., Janta, H., & Emilsson, H. (2021). Introduction to the Special Issue: European youth migration: human capital outcomes, skills and competences. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 47(8), 1725-1739.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and development review*, 431-466.
- Mirtrabi, S. & Khavarinejad, S. (2014). The causes of elite migration from Iran from the perspective of international political economy (with emphasis on the 1380s). *Political and International Studies*, 6(19), 199-233. SID. <https://sid.ir/paper/172800/fa>. (In persian).
- Mirzaei, M., & Kolahi, M. (2020). Sustainable Rurality in Torbat Heydariyeh County of Iran. *Village and Development*, 23(3), 79-96. doi: 10.30490/rvt.2020.305111.1107. (In persian).
- Mojtabaei, K., Navabakhsh, M., & Kaldi, A. (2020). Investigating the change of social cohesion caused by immigration in Qom city. *Quarterly of Order & Security Guards*, 13(2), 51-70. (In persian).
- Mora, J. G., & Davila, A. (2018). Regional economic development and the attractiveness of youth migration: Evidence from the U.S. South. *Regional Science and Urban Economics*, 71, 43-56.
- mosavi, seyedhamed, and hosein ghodsian. (2015). 'Analyzing the Elites Emigration and the Impacts .of Preventive Policies by Using System Dynamics', *Strategic Management Researches*, 59: 37-62
- Mousavi, M. (2004). *Investigating the influencing factors on the willingness (tendency) of villagers to migrate to cities*, a research project of the Ministry of Agricultural Jihad. Tehran, Rural Issues

- Research Center. (In persian).
- movahedi, B., Musai, M., Sajjadpour, S. M. K., Mottaqi, I., & baghaeisarabi, A. (2021). An Analysis of the Institutional Environment of Migration Management with an Emphasis on the Relevant Higher-Order Documents. *Socio-Cultural Strategy*, 10(1), 5-38. (In persian).
- Panahi, L., & Phoror, H. (2011). Investigating factors affecting the migration of rural youth to the city, a case study: villages in the central part of Maroodasht city. *Regional Planning*, 1(2), 41-50. (In persian).
- Rahshakhor, M., Rafiyan, M., & Amini, E. (2011). Examining the role of social and cultural factors on the migration of Iranian students abroad (Case example: Petah University of Medical Sciences, Pecs, Hungary). *Social Research*, 5(16), 73-92. (In persian).
- Ranis, G., & Fei, J. C. (1961). A theory of economic development. *The American economic review*, 533-565.
- Rastegaripour, F., & Mahmoudi, F. (2020). Study of Effective Factors on desire of the villagers to different types of internal migration in Torbat Heydarieh. *Iranian Population Studies*, 6(2), 183-209. doi: 10.22034/jips.2021.227648.1038. (In persian).
- Rostamalizadeh, V. (2017). Pull and Push Factors of Rurality and its Impact on the Tendency of Rural Youth to Stay or Migrate. *Community Development (Rural and Urban)*, 9(1), 145-170. doi: 10.22059/jrd.2018.65564. (In persian).
- Rostamalizadeh, V., Ghasemi Ardahaee, A., & Rostami, N. (2013). Factors Affecting Staying of Rural Youth in Rural Areas Case Study: Ahar County. *Journal of Rural Research*, 4(3), 505-534. doi: 10.22059/jrr.2013.36492. (In persian).
- Rye, J. F. (2011). Youth migration, rurality and class: a Bourdieusian approach. *European Urban and Regional Studies*, 18(2), 170-183.
- Sabohi Leki, B. (2015). Management of international migration and examination of the opportunities and threats of the phenomenon of migration. *International research conference in science and technology*. (In persian).
- Seabrook, J. (2007). *cities Small_Guides_to_ Big_ Issues*, Pluto Press.
- Semela, T., & Cochrane, L. (2019). Education—migration nexus: Understanding youth migration in southern Ethiopia. *Education Sciences*, 9(2), 77.
- Shahbazin, S. (2021). Investigating the contribution of immigration in changing the population growth rate of the country's provinces during the period of 1385-95, *Jamiat Journal*, 28(115), 167-133. (In persian).
- shahpari, D., & hazbavi, A. (2019). Study of Immigration Impacts on Population Growth in Khuzestan Province during (1996-2011). *Quarterly Journal of Social Development (Previously Human Development)*, 13(3), 145-162. doi: 10.22055/qjsd.2018.14565. (In persian).
- shayan, H., & kohnepushi, S. H. (2013). Analysis of the causes of rural-urban migration (Case study: Khav and Myrabad District, Marivan County). *Journal of Research and Rural Planning*, 2(1), 115-141. doi: 10.22067/jrrp.v2i3.18132. (In persian).
- Skeldon, R. (1996). Migration from China. *Journal of International Affairs*, 434-455.
- Stark, O., & Bloom, D. E. (1985). The new economics of labor migration. *The American Economic review*, 75(2), 173-178.
- Taheri Demneh, M., & Kazemi, M. (2018). The Desire to Migrate Among Young Iranians; A Qualitative Study on Future Images. *Interdisciplinary Studies in the Humanities*, 10(4), 53-78. doi: 10.22035/isih.2018.292. (In persian).
- Taherkhani, M. (2001). An analysis of effective factors in rural/urban migrations. *Geographical Research*, 16(3), 67-93. (In persian).
- Todaro, M. (1987). *Economic Development in the Third World*, (Volume 1), translated by Gholam Ali Farjadi, Tehran: Reflection: Higher Research Institute for Planning and Development. (In persian).
- Zanjani, H. (2001). *Migration*. Tehran: Samit Publications. (In persian).